

STOLPEN

EEN INLEIDING EN EEN VERZOEK

Nu diverse porseleinen beeldjes en vaasjes, die vroeger onder stolpen hebben gestaan, op de antiekmarkten verschijnen, lijkt het gewenst te trachten enige gegevens te achterhalen over de glazen stolpen, waarvan uiterst weinig op schrift te vinden is. Al zullen bijna alle nog aanwezige stolpen zeker minstens tientallen jaren geleden in huis zijn gebracht door ouders of grootouders, hopelijk zijn er onder de lezers en lezeressen van Brabants Heem nog wel enige, die hierover een inlichting zouden kunnen geven. Waar werden ze gekocht? Behoorden zij tot de vaste geschenken op de huwelijksdag? En hoe oud is het gebruik, om heiligenbeeldjes onder stolpen te zetten in onze provincie? Voorlopig meen ik te mogen aannemen, dat het algemeen gebruik ervan eerst in het midden van de vorige eeuw opkwam; na een eeuw in ere te zijn geweest zijn thans bijna alle stolpen uit de huiskamers verdwenen.

Op zich zelf is het gebruik van stolpen, glazen ronde of ovale kommen met de opening naar beneden, zeker veel ouder dan de 19e eeuw. Het glas moest kostbare voorwerpen beschermen tegen stof, beschadiging of uitdroging. Zo werden klokken en andere fijne instrumenten, maar ook sommige bloemruikers tegen stof beschermd, terwijl nog altijd kaasstolpen een heel gewoon artikel vormen tegen uitdroging. In talrijke Engelse salons uit de tijd van koningin Victoria (1837-1901) vond men onder ovale stolpen kleine verzamelingen van opgezette kleurige vogels, die op takken werden gemonteerd en aldus de gehele ruimte vulden; bonte schelpen, gedroogde mossen en grassen op de bodem verfraaiden het geheel.

Toen vanuit het zuiden de porseleinen Mariabeeldjes te zamen met de kransen of boeketten van kunstbloemen Nederland binnenkwamen, was de stolp de aangewezen beschermer voor deze kostbaarheden; voor zover ik kon nagaan, was dat ca. 1800. In Noord-Brabant was toen de landbouwende bevolking in het algemeen nog veel te arm om zich zulke dure voorwerpen te kunnen aanschaffen. Dominee Hanewinkel beschrijft in zijn „Tweede Reize door de Majorij van 's-Hertogenbosch in den jaare 1799” de woonkamer van een boer, die „nog al redelijk wel bemiddeld was”: „Ook stond 'er een Crucifix, een paar gewijde Kaarsen en een flesch met Wijwater en een gewijde Palm; 'er hingen ook verscheidene beeltenissen van Heiligen aan den Wand, ten blijke dat de Boer en zijn Huisgezin getrouwe Katholieke Christenen waren” (Hanewinkel, p. 191). Beelden worden hier niet genoemd. Dat is wel het geval in de beschrijving van een Brabantse boerderij ca. 1840, door H. Mandos gepubliceerd:

„Schilderijen zelden; hier of daar, waar nog plaats was, een prent met een heiligenbeeld tegen den muur gespijkerd; tegen de kelderdeur De Godzalige Huiszegen. Op de linnenkast een O.L.V.-beeld en een Christusbeeld” (Brab. Heem 6, 1954, p. 54-55). Bernard van Dam noemt uitdrukkelijk de stolpen in zijn beschrijving van een Brabantse boerderij vóór 1880: „In de regel stond nog elders in den herd een lager la-kastje, waarop ons-Lieve-Vrouwke, geflankeerd door twee potjes kunstbloemen en alle drie op houten voetstuk en onder de STOLP. In de „goei kamer” stonden op het „goei kesje” potjes met kunstbloemen bij de beeltenissen van de H. Familie en andere heiligen” (Brab. Heem 6, 1954, p. 103 en 105).

Uit een toevallig gevonden rekening van 1869 blijkt dat men stolpen verkocht, o.a. te 's-Hertogenbosch; de heer J. H. Smeets aldaar handelde in „Wit en gedecoreerd porcelein, Bisquit beelden, groepen, bloemvazen, RONDE EN OVALE STOLPEN”. In het Bossche adresboek van 1892 en 1897 staat een advertentie van H. Heynen-van Leent op de Markt, „Magazijn van Galanterien, Kinderspeelgoederen, Beelden, STOLPEN, enz.” en het adresboek van 1904 noemt een L. Utens op de Vismarkt, „handel in Maastrichtsch porcelein, beelden, STOLPEN, voeten”.

Wie helpt me aan meer gegevens hierover? Zijn er 19de-eeuwse foto's, prenten of schilderijen bekend, waarop stolpen voorkomen?

De kunstbloemen in de stolpvazen behoren eveneens tot de weinig beschreven zaken. Passiebloemen, rozen, lelies, korenaren, wingerdbladeren en druiven behoren tot de gebruikelijke „bloemen”; of de oranjebloesem, die ook hier en daar voorkomt, erbij gevoegd is als herinnering aan de huwelijksdag, is slechts een vermoeden. Mij is ooit verteld, dat te Eindhoven deze bloemen werden gemaakt, maar de naam van de kunstbloemenmakers is me niet bekend. Te 's-Hertogenbosch was in de jaren 1888-1924 een Firma J. Mulder-Herzet en E. M. Mulder, „handel in kunstbloemen” en „kunstbloemenfabriek en religieuze artikelen”.

Waarschijnlijk hebben de kunstbloemen in de stolpvazen eenzelfde oorsprong als de bloemen in de poffers. In een buitengewoon interessant artikel over de Brabantse Muts heeft August van Breugel (Brab. Heem 1967, p. 119 en 122) verteld, dat „alle bloemen, bloemtakjes, roosjes en andere versieringen door de mutsenmaaksters, vaak op vernuftige wijze, in elkaar geknutseld waren”, terwijl hij elders aangeeft, dat de „bloemen uit Lebnitz in Tsjechoslowakije en uit Saksen kwamen”. Zo kunnen ook de witte en vergulde bloemen, die vaak in stolpvazen voorkomen, door handige vrouwen als de mutsenmaaksters zijn vervaardigd, terwijl de gekleurde bloemen en o.a. de druiven elders werden gehaald. Tot op heden kan men b.v. te Hasselt in België aangeklede stolpmadonna's kopen, die in de omgeving door een vaardige vrouwehand worden gemaakt.

Onder de titel „Kunstbloemen, kunstvruchten en een Madonna achter

glas, voorbeelden van charmante kamerversiering uit de negentiende eeuw" (Antiek 4, 1970, p. 530-537) schreef J. de Kleyn een fraai geïllustreerd artikel, waarin ook allerlei zakelijke gegevens over de bloemetjes van geschilderd linnen en van schelpen, over het blazen van de glazen stolpen als een van de moeilijkste werkzaamheden van een glasblazer, over de zwartgeverfde houten voetstukken en over het pluizig chenillekoord op de voetrand voorkomen. Hij haalt een tekst aan uit de Camera Obscura van N. Beets 1839, waarin de tuinkamer van de familie Stastok wordt beschreven: „De schoorsteenmantel was versierd met een pendule en aan weerszijden twee vaasjes met gekleurde bloempjes onder stolpen, zoo poppigjes en zoo kleintjes, dat men ze voor de pasgeboren kindertjes zou houden van die grote stolp met opgezette vogels, die tegenover de schoorsteen op een bruinhouten tafeltje pronkt”.

Wie bezorgt aan de redactie van Brabants Heem of aan mij nieuwe gegevens over dit onderwerp?

W. H. Th. KNIPPENBERG